

Relacja z 26. Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki, Techniki i Medycyny (ICHST)

W dniach 25–31 lipca 2021 r. odbył się 26. Międzynarodowy Kongres Historii Nauki, Techniki i Medycyny (ICHST) zorganizowany przez Międzynarodową Unię Historii i Filozofii Nauki i Techniki/Oddział Historii Nauki i Techniki (IUHPST/DHST). Temat przewodni tegoż kongresu brzmiał: „Giants and Dwarfs in Science, Technology and Medicine” („Olbrzymy i karły w nauce, technice i medycynie”). Organizatorzy, którzy początkowo planowali obrać za miejsce wydarzenia Pragę czeską, z powodu pandemii zmuszeni byli przeprowadzić wydarzenie wirtualnie¹. W Kongresie wzięło udział ponad 800 uczestników z całego świata, przedstawiających zagadnienia z szeroko pojętej historii nauki – od czasów starożytnych po współczesność².

W zorganizowanych sympozjach, sesjach i prezentacjach e-posterów wzięło udział 18 badaczy z Polski, w tym 10 pracowników Instytutu Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN, którzy przedstawili wyniki swoich najnowszych badań.

Dr Danuta Ciesielska zaprezentowała referat pt. *Could a Woman Become a Professor of Mathematics in a Communist-Ruled Poland?*, opisując losy trzech wybitnych matematyczek w powojennej Polsce – Stanisławy Nikodym, Zofii Szmydt i Zofii Krygowskiej.

Dr hab. Ewa Wyka, prof. PAN przedstawiła referat *Jagiellonian University Mechanics – Their Workshop and Instruments – 19th–20th Century* oraz e-poster *From Museums to Centers: Exhibiting Science in Poland*. Pierwszy dotyczył postaci Karola Olszewskiego (1846–1915), profesora chemii na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz mechaników krakowskich wytwarzających dla niego (i innych ośrodków naukowych) instrumenty potrzebne do skraplania gazów. E-poster przedstawiał rozwój centrów nauki i muzeów historii nauki i techniki w Polsce (Warszawa, Kraków) oraz ich potencjał edukacyjny realizowany poprzez tworzenie interaktywnych wystaw.

Prof. dr hab. Jarosław Włodarczyk zaprezentował e-poster *The Unacknowledged Accounts of the Studies of the Moon in the 1620s in the Correspondence of Hevelius and von Löwen* dotyczący cząstkowych wyników jego badań nad korespondencją Jana Heweliusza z małżeństwem astronomów – Marią Cunitią i Joachimem von Löwenem. Z przytoczonych listów wynika, że von Löwen zaobserwował i opisał przyczyny libracji księżyca już w latach dwudziestych XVII w., na długo przed Heweliuszem.

W ramach sympozjum „Gender and Technological Systems” zorganizowanego przez ICOHTEC dr hab. Sławomir Łotysz, prof. PAN wygłosił referat pt. *Al Jolson or Helen Tyko-cińska? A Controversy over Who Was the First to Give Voice to a Film* na temat pierwszej

1 Oficjalna strona Kongresu: ichst21.org [dostęp 22.09.2021].

2 Program Kongresu ze streszczeniami wystąpień: ichst2021.confex.net/en/event-programme-list [dostęp 22.09.2021].

rejestracji dźwięku na taśmie filmowej i technologii z tym związanej, podważając pierwszeństwo na tym polu Lee de Foresta.

Prof. dr hab. Michał Kokowski zaprezentował referat na temat historii naukoznawstwa pt. *The Turning Points in the History of Science of Science*, przedstawiając zarys tej dyscypliny od polskich początków w pierwszych dekadach XX w. po współczesność, uwzględniając przełomowe momenty w jej rozwoju.

Mgr Mateusz Hübner w swoim e-posterze skupił się na postaci Stanisława Michalskiego (1865–1949) – twórcy naukoznawstwa jako dyscypliny badawczej (*Stanisław Michalski – the Founding Father of the Science of Science*).

Mgr Jan Kozakowski, Kierownik Biblioteki IHN PAN, przy współudziale mgr Doroty Kozłowskiej wygłosił referat na temat wznowienia prac nad Bieżącą Bibliografią Historii Nauki, zawieszonych w 2007 r. Dwa zestawienia (za 2018 r. i 2019 r.) ukazały się w numerach 1/2020 i 2/2020 czasopisma *Analecta. Studia i Materiały z Historii Nauki* wydawanego przez IHN PAN. Planowane jest także utworzenie przeszukiwalnej bazy bibliograficznej on-line.

Pracownię Historii Nauk Przyrodniczych i Medycznych IHN PAN reprezentował dr Marcin Krasnodębski, który przedstawił referat pt. *Restructuring for Profit and Progress: Organizational Change in Centre des Recherches d'Aubervilliers (1953–2020)*, opowiadający historię prywatnego francuskiego centrum badawczego stworzonego pierwotnie dla firmy chemicznej Pechiney, a obecnie należącego do Solvaya. Analizując strukturę i funkcjonowanie laboratorium w przeszłości, referent próbował nakreślić sposoby działania, które warto by wdrażać w takich jednostkach obecnie.

Pisząca te słowa wygłosiła referat pt. *'To discern the Lyon by his paw' – Imitation and Plagiarism in Early Modern English Science* dotyczący imitacji i plagiatu w nauce epoki wczesnonowożytnej, ze szczególnym uwzględnieniem twórców almanachów astrologicznych w siedemnastowiecznej Anglii. Praktyki naśladownictwa w nauce zostały zestawione z teoriami imitacji tego okresu, sytuując działania astrologów w szerszym dyskursie kulturowym epoki.

Sympozja były niezwykle rozbudowane, rozłożone na kilka sesji lub nawet dni i często podporządkowane jednemu nadrzędemu tematowi (np. „Science and Literature in Small and Large Scales” czy „Mathematical proofs and styles of reasoning: East vs. West”). W tegorocznym kongresie bardzo mocno reprezentowana była historia astronomii (siedem dużych sympozjów) oraz historia instrumentów naukowych (symposium podzielone na czternaście sesji).

Wśród wirtualnych wydarzeń towarzyszących (zorganizowanych przez Komisję Instrumentów Naukowych) znalazły się wizyty: w Narodowym Muzeum Techniki w Pradze, podczas której kolekcję instrumentów astronomicznych przedstawiał Antonín Švejda; w Narodowym Muzeum Medycyny, gdzie przewodnikiem był Simon Krysl, oraz w obserwatorium astronomicznym w Ondřejovie, o którym opowiadał Petr Hadrava.

Ostatniego dnia konferencji odbyła się sesja poświęcona laureatom nagród dla najlepszych rozpraw doktorskich z historii nauki i techniki za lata 2019 i 2021 przyznawanych przez IUHPST/DHST. Wśród wyróżnionych znalazł się dr Marcin Krasnodębski (IHN PAN), nagrodzony w 2019 r. za pracę pt. *L'Institut du Pin et la Chimie des Résines en Aquitaine (1900–1970)*, napisaną pod kierunkiem Pascala Durisa i obronioną w 2016 r. na Uniwersytecie w Bordeaux.

Pomimo niestacjonarnego trybu obrad Kongres i jego organizację można zaliczyć do bardzo udanych. Przekrój tematyczny sympozjów pokazuje, że światowe badania z dziedziny historii nauki, techniki i medycyny rozwijają się dynamicznie i wielotorowo. Cieszy też duża liczba wielonarodowościowych zespołów badawczych zgłębiających przepływ kultury materialnej i umysłowej w wymiarze zarówno historycznym, jak i geograficznym.

Barbara Bienias

Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN

ORCID 0000-0002-1294-7846

Rozstrzygnięcie dziewiątej edycji Nagrody im. Jana Walerego Jędrzejewicza

27 września 2021 r. odbyło się uroczyste rozstrzygnięcie 9. Edycji Konkursu o Nagrodę im. Jana Walerego Jędrzejewicza. Wyróżnienie przyznawane jest cyklicznie od 2013 r. autorowi najlepszej polskiej książki z dziedziny historii nauki lub techniki wydanej w roku poprzedzającym edycję. Nagroda jest wspólną inicjatywą Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, Kasy im. Józefa Mianowskiego – Fundacji Popierania Nauki oraz Samorządu Miasta Płońsk, który jest fundatorem nagrody w wysokości 10 000 PLN.

Jan Walery Jędrzejewicz (1835–1887) był związany z Płońskiem lekarzem, społecznikiem i astronomem-amatorem, któremu z własnych funduszy udało się w 1872 r. otworzyć jedno z najlepiej wyposażonych obserwatoriów astronomicznych w dziewiętnastowiecznej Europie. Jędrzejewicz prowadził w nim zarówno obserwacje astronomiczne, jak i meteorologiczne. Wyniki swoich badań publikował na łamach prestiżowych czasopism, lecz był także doskonałym popularyzatorem nauki, którego starania doceniał m.in. Bolesław Prus. Płoński obserwator jest też autorem pierwszego polskojęzycznego podręcznika do nauki astronomii, pt. *Kosmografia* (Warszawa 1886), który był podstawą dla wielu uniwersyteckich kursów astronomii.

Wręczenie Nagrody odbyło się w Miejskim Centrum Kultury w Płońsku. Ze względu na sytuację epidemiczną spotkanie miało charakter hybrydowy. Uroczystość poprowadził p. Adam Derdzikowski, który jest członkiem Kapituły z ramienia Burmistrza Miasta Płońska oraz opiekunem Płońskiego Koła Miłośników Astronomii im. Jana W. Jędrzejewicza. Zebranych gości przywitani Dyrektor MCK, p. Marzena Kunicka oraz Burmistrz Miasta, p. Andrzej Pietrasik. Po wstępnej części oficjalnej dr Tomasz Mrozek (Instytut Astronomiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, Centrum Badań Kosmicznych PAN) wygłosił popularnonaukowy wykład zatytułowany *Rentgenowski obraz Słońca – najświeższe wiadomości*.

Następnie prof. dr hab. Jarosław Włodarczyk (Instytut Historii Nauki im. L. i A. Birkenmajerów PAN), Przewodniczący Kapituły Nagrody im. Jana Jędrzejewicza, opowiedział o tegorocznych pracach Kapituły oraz pokrótce omówił zgłoszone tytuły, podkreślając rekordową liczbę nadesłanych książek (patrz: Załącznik). Głównym punktem uroczystości było ogłoszenie laureata Nagrody. Prof. Włodarczyk odczytał werdykt Kapituły, która w tym roku postanowiła uhonorować prof. Andrzeja Kajetana Wróblewskiego za książkę *Historia fizyki w Polsce* (Warszawa 2020), doceniwszy jej przekrojowość, dogłębną analizę wszelkich dostępnych źródeł, a także interesujące ujęcie tematu, w którym ważnymi wątkami są organizacja nauki i historia społeczna fizyki w Polsce. Kapituła przyznała w tym roku także dwa wyróżnienia – Janowi Szajnerowi i Marcinowi Rechłowiczowi za *Tramwaje lwowskie 1880–1944* (Księży Młyn 2020) oraz dr. hab. Janowi Wnękowi, prof. Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, za dwutomową pracę pt. *Światowa medycyna w polskiej nauce i dydaktyce lekarskiej 1795–1939, Pedagogiczny aspekt dyfuzji nauki* (Warszawa 2020).

W swoim wystąpieniu zatytułowanym *Cudze chwalcie, swego nie zniecie* Laureat przedstawił biografie kilkorga wybitnych polskich fizyków, którzy do tej pory byli nie-



Ryc. 1. Od lewej: Profesor Andrzej Kajetan Wróblewski – Laureat 9. Edycji Nagrody im. J. Jędrzejewicza, Burmistrz Miasta Płońska p. Andrzej Pietrasik, Przewodniczący Rady Miejskiej w Płońsku p. Henryk Zienkiewicz (©MCK Płońsk 2021).

docenieni lub zapomniani w kraju, a których dokonania były pod wieloma względami przełomowe i znane na arenie międzynarodowej. Profesor Wróblewski odniósł się także do materiałów źródłowych, z których korzystał, oraz metod swoich analiz.

Uroczystość zamknęło złożenie kwiatów i zapalenie zniczy na grobie Jana Jędrzejewicza.

Rok 2022 będzie dla Nagrody rokiem jubileuszowym. Będzie to też rok rozpoczynający prace czwartej już kadencji Kapituły. Ustawicznie rosnąca liczba zgłoszeń potwierdza potrzebę istnienia Nagrody im. Jana Jędrzejewicza, lecz także świadczy o rozwijającym się rynku publikacji o tematyce będącej przedmiotem Nagrody. Kapituła zachęca wydawców, autorów oraz przedstawicieli środowiska naukowego i społeczno-kulturalnego do zgłaszania książek poświęconych szeroko pojętej historii nauki lub techniki wydanych w 2021 r. do kolejnej edycji konkursu. Termin nadsyłania zgłoszeń upływa 30 kwietnia 2022 r. Więcej informacji o Nagrodzie oraz Regulamin konkursu znajdują się na stronach Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN (khnit.pan.pl).

Barbara Bienias
sekretarz Kapituły Nagrody im. Jana Jędrzejewicza
ORCID 0000-0002-1294-7846

Załącznik – lista książek zgłoszonych do Nagrody w 2021 r.

- **Dołowy K.**, *Wbrew Bogom, czyli od magii i religii do metody naukowej... i z powrotem*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2020.
- **Falkowski T.**, *Dyskurs historii nauki*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2020.
- **Gottlob Frege**. *Korespondencja naukowa*, wyd. **G. Besler, J. Zwierzyńska**, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020.
- **Grzanka J.**, *Między fizyką a filozofią. Filozofia przyrody i filozofia fizyki w pismach Mariana Smoluchowskiego*, Wydawnictwo Universitas, Kraków 2020.
- **Kolbuszewska J.**, *Kobiety w drodze na naukowy Olimp... Akademicki awans polskich historyczek (od schyłku XIX wieku po rok 1989)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- **Kopociński Z., Kopociński K.**, *Szpital Wojskowy w Równem w latach 1919–1939*, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Głogowie, Głogów 2020.
- **Kula M.**, *Wizytówka historyka*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Mazurkiewicz M.**, *Najstarszy zawód świata. Szkice dziejów techniki i technologii górniczej*, Wydawnictwo AGH, Kraków 2020.
- **Męczekalski B., Musielak M., Sumelka E., Długołęcka-Graham M.**, *Polski Wydział Lekarski w Edynburgu (1941–1949) – miejsce edukacji poznańskich lekarzy. Historia, tradycja, współczesność*, Wydawnictwo Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, Poznań 2020.
- *Niewidzia(l)ne. Kobiety i historia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, red. **A. Derra, M. Kola, W. Piasek**, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2020.
- **Łotysz S.**, *Fabryka z darów. Penicylina za żelazną kurtyną 1945–1954*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Piskurewicz J.**, *Madame Curie, Langevin, Einstein, Rutherford i inni... Wątki naukowe, pedagogiczne, społeczne i polityczne*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Saifullayeu A.**, *Postkolonialne historiografie. Casus jednego średniowiecza*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Schiller-Walicka J.**, *Nauki humanistyczne na Uniwersytecie Warszawskim. Pierwsze stulecie (1816–1915)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020.
- **Siembab M., Wójcik A.J.**, *Zarys dziejów huty żelaza w Ząbkowicach (1763–1794)*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Stobiecki R.**, *Historiografia PRL. Zamiast Podręcznika*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- **Szajner J., Rechłowicz M.**, *Tramwaje lwowskie 1880–1944*, Dom Wydawniczy Księża Młyn, Księża Młyn 2020.
- **Szulakiewicz W.**, *Pedagogika na Uniwersytecie Stefana Batorego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2020.
- **Tajchman J., Jurecki A.**, *Historia technik budowlanych. Fundamenty, rusztowania, mury, więzby, sklepienia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.

- **Wnęk J.**, *Światowa medycyna w polskiej nauce i dydaktyce lekarskiej 1795–1939, Pedagogiczny aspekt dyfuzji nauki*, 2 t., Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.
- **Wróblewski A.K.**, *Historia fizyki w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2020.
- **Zamecki S.**, „*Kwartalnik Historii Nauki i Techniki*” – *Ludzie i problemy. Lata 1956–1993*, Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA, Warszawa 2020.